

Festivalul George Enescu (I). Primele zile

(Costin Popa – 5 septembrie 2019)

Se află în plină desfășurare Ediția a XXIV-a, la fel de abundentă precum celelalte, pe durata obișnuită de ceva vreme, peste trei săptămâni. Sub Înaltul Patronaj al șefului statului român – „documentul de acordare” i-a fost înmănat directorului Artexim, Mihai Constantinescu, la conferința de presă din ziua inaugurării evenimentului, sub Președinția de Onoare a celebrului Zubin Mehta și direcțiunea artistică a lui Vladimir Jurowski. Tradițional, organizarea a fost asumată de Artexim.

Subtitlul ediției este inspirat de o zicere a lui George Enescu, „Menirea sfântă a muzicii este să unească sufletele”, extinsă prin genericul „Lumea în armonie”. Sub această siglă s-au reunit la București peste 2500 valoroși artiști ai mapamondului, pentru 84 de concerte și recitaluri, în care creația enesciană are prioritate – lucru firesc – prin interpretarea a 35 de lucrări ale maestrului, prezentate în 36 de concerte. Așa cum bine spunea Vladimir Jurowski în intervenția prin Skype de la conferința de presă, Festivalul George Enescu este un echivalent pentru Estul Europei al marelui BBC Proms.

În 2019, în afară de ciclurile tradiționale instrumental-vocale și Piața festivalului, au apărut multe proiecte asociate, cele mai numeroase din istorie. Proiectele Cantus Mundi, Opera pentru copii, From classical to jazz, Enescu hors les murs, Concursul Național de Artă „Imaginile lui Enescu”, Expoziția „Mărturisiri despre muzică”, Concertele Museicorum, tururi ghidate în Capitală și multe altele.

Pe lângă obișnuitele concerte în țară, mai multe anul acesta, la Bacău, Cluj-Napoca, Sibiu, Iași, Timișoara, Târgoviște, Satu Mare, Bârlad, Piatra Neamț, Ploiești, Târgu Mureș, marea premieră a ediției o constituie concerte de la Florența, Berlin, Dresda, Chișinău, Toronto, Montreal. Este pentru prima oară când manifestările festivalului depășesc granițele României, afișele cu chipul enescian sunt prezente în Europa și America în contextul Ediției a XXIV-a. Un început timid, dar care deschide largi perspective. Pornind de aici, sigla și motto-ul festivalului viitor vor trebui să inunde mapamondul.

Petrenko și Berlinul său

În prima seară, spre deosebire de alți ani în care discursurile inaugurale aparținuseră unor voci locale, în 2019 au fost mesaje internaționale, aduse pe ecranul de fundal al Sălii Palatului de maeștrii Zubin Mehta și Vladimir Jurowski. O deschidere elegantă, de ținută, în care ideile rostite au făcut mai bine decât orice mesaj live, formal și sec.

Faimoșilor Berliner Philharmoniker le-a revenit onoarea deschiderii, sub conducerea dirijorului-șef Kirill Petrenko. Față de anterioara vizită a filarmoniștilor, din 2015, când bagheta aparținuse fostului deținător al funcției, Sir Simon Rattle, prezența la București a fost pentru două concerte în loc de unul.

Așteptați cu justificat interes, berlinezii au ales ca prim-program lucrări celebre de Enescu și Beethoven, Rapsodia a 2-a în Re major op.11 și Simfonia a IX-a în Re minor op.125. O asociere cu multiple semnificații, prin respectul adus creației compozitorului nostru național de un

ansamblu instrumental legendar și prin exprimarea genericului festivalului „Lumea în armonie” prin însăși muzica ce a devenit Imnul Uniunii Europene, „Oda bucuriei”, partea ultimă a simfoniei.

O melancolie extremă a inundat publicul din Sala Palatului la lectura Rapsodiei, stare pe care Petrenko a comunicat-o cu sprijinul minunaților instrumentiști, cuprinși de liniște interioară prin articulațiile gânditoare ale „cordarilor” și intervențiilor suflătorilor. Domol și misterios au fost inoculate temele, atmosfera s-a creat dulce și grațios, prin discreția și eleganța atacurilor, până la rafinatul „morendo” final.

Petrenko și filarmoniștii au citit în cheie clasică partitura ultimei simfonii beethoveniene, în toată substanța și măreția pe care Titanul le-a picurat pe portativ. Privindu-l pe dirijor, nu poți să nu remarci plasticitatea gestualității bazate îndeosebi pe o mână stângă unduitoare și expresivă, în timp ce dreapta induce rigoare. Câteodată chiar mișcări scurte ale capului dau semnale. Acordurile finale de mare forță îi duc violent mâinile deasupra capului, într-o supremă încoronare.

Am regăsit acea sonoritate caldă, sudată monolitic, a partidelor, pe care o remarcasem acum patru ani. Am așteptat confirmarea mai întâi la viole, a sosit mai târziu, prin expozeul murmurat al violoncelor și contrabașilor din debutul părții a IV-a, realmente fabulos, ca și cum ar fi cântat un singur instrument măiastru.

Energia furibundă și contrastele între sunetele transparente și cele de mare forță au dus monumentalul beethovenian în zona esențializării de spirit.

Poate că plasarea cvartetului solistic în spatele orchestrei, în fața corului, a fost cauza unor sonorități estompate. Mă gândesc în primul rând la tenorul Benjamin Bruns ale cărui Si-bemoluri finale din marșul „Froh, froh...” au fost înghițite de ansambluri.

În alt plasament, probabil că și iconicul recitativ al basului, „O Freunde, nicht diese Töne!”, ar fi avantajat glasul oarecum îngolat al lui Kwangchul Youn și ar fi căpătat necesara autoritate stentorială.

Plutitoare în mult-așteptata vocaliză acută, cu culminație de Si natural la finele unui arc neîntrerupt de frază, soprana Marlis Petersen nu a reușit, cu toată buna vocalizare, să-mi șteargă din memorie pasajul similar cântat de Emilia Petrescu, acum circa 60 de ani. Se știe, nu sunt adeptul comparațiilor sau clasamentelor, dar... ce să fac? Amintirile persistă. Nu uit să consemnez gestul generos venit din partea „Liliana and Peter Ilica Foundation” din SUA care a sponsorizat prezența sopranei Marlis Petersen.

Într-un desen melodic nu foarte avantajos pentru mezzosoprană, Elisabeth Kulman a rezonat în sală cu bună proiecție de sunet.

O mare bilă albă pentru Corul Filarmonicii George Enescu, dirijat de Iosif Ion Prunner.

În seara următoare, filarmoniștii berlinezi și șeful lor s-au pliat unei alte zone stilistice, în dificilul Concert pentru vioară op.36 de Schönberg, cu excelenta Patricia Kopatchinskaja, solistă. A fost pilduitor cum orchestra a trecut de la căldura efluviilor beethoveniene din seara anterioară la sunetul tăios ce susține dialogul cu solista, ea însăși o virtuoză a acestui gen de muzică. A fost pilduitor și cum Petrenko a trecut de la gestică expresivă la cea metronomică, mai liniară.

Ovaționată, Kopatchinskaja a oferit o surpriză, un bis în compania violonistului Laurențiu Dincă, de 35 de ani membru al Filarmonicii din Berlin, deci din vremea istoricului directorat al lui Herbert von Karajan, care l-a angajat. Cei doi au cântat „Baladă și joc” de Ligeti, cu sprijinul intervenției corniștilor, într-un scurt, viguros și impecabil semnal. Gestul Patriciei Kopatchinskaja a fost de rară noblețe, completat la sfârșitul concertului de însuși Kirill Petrenko, prin faptul că i-a oferit lui Dincă buchetul de flori primit în dar.

Programul s-a încheiat cu Simfonia nr.5 în mi minor, op.64 de Ceaikovski, într-o tratare grandioasă, de romantism cuceritor, cu culminații de mare inspirație. Dezvoltarea arcelor de sunet ale coardelor, moliciunile și catifeaua corniștilor, loviturile de tromboni și tubă, eleganța liniilor melodice desenate de suflători, vigoarea extremă, vârtejul amețitor au fost referințe memorabile. Penetrarea în spirit s-a produs prin permanentul înalt voltaj expresiv. Cele patru acorduri concluzive, explicit redade de Petrenko, cutremurătoare, demolatoare, vor rămâne în mintea și inima auditoriului drept semnături inconfundabile ale prezenței Berliner Philharmoniker la București.

Drept corolar, 12 violonceliști ai orchestrei au dat un recital de noapte la Ateneu, cu un program eclectic, de la Julius Klengel la Astor Piazzolla, trecând prin Șostakovici, Fauré, James Horner, José Carlí ș.a., prin autori mai mult sau mai puțini cunoscuți, ale căror piese au beneficiat de aranjamente ce au făcut ca ansamblul să sune precum o complexă formație de cameră. Nu mai vorbesc de individualități, fiecare violoncelist preluând pe rând solo-uri de mare efect, ce le-au pus în evidență înzestrările virtuozistice, calitățile timbrale, tehnica.

În asistență, membrii Ansamblului „Violoncellissimo” fondat de Marin Cazacu, invitați de colegii berlinezi.

Voci la Ateneu

Două cântărețe foarte galonate, soprana Diana Damrau și mezzosoprana Joyce DiDonato au susținut recitaluri de lieduri în sala Ateneului Român, la decorațiunile căreia trăgeau cu ochiul pe furiș între piese. Aveau și de ce, erau la prima vizită în loco.

Primul recital, cu inedit acompaniament de harpă (Xavier de Maistre), a revelat o Diana Damrau cu evident glas cameral, prin care a expus un florilegiu de lieduri de Mendelssohn, Rahmaninov, Vlasov, Reynaldo Hahn, Poulenc. Au fost demonstrații de cultură a rostirii cuvântului în condiții de discreție a adresării și de exprimare subtilă. Stăpână pe sunetul diafan mergând până la pianissimele înalte topite în eter, regină a jerbelor de nuanțe, a derulat configurații de linie vocală fluidă, chiar cu prețul sacrificării acurateței dicțiunii. Șlefuirii minuțioase ale sensurilor au venit prin glasul Diane Damrau în exprimări diverse, de la nostalgie la patosul reținut.

Inspiratele aranjamente pentru harpă, ca și piesele solo de Liszt, Enescu – „Allegro de concert” și Henriette Renié au fascinat prin arta individuală a lui Xavier de Maistre, rafinată, virtuoză, ca și prin simbioza cu glasul sopranei. O raritate.

Țineam s-o ascult live și pe Joyce DiDonato, cunoscută din documente audio-video, ca și Diana Damrau. M-a bucurat regăsirea timbralității lirice dense, cu culoare rubinie și treceri insesizabile

între registrele central și grav. Zona centrală a registrului a fost cea pregnant dominantă în programul selectat. În puținele incursiuni acute, punctate sau susținute, s-au strecurat opacizări de sunet („Arianna a Naxos” de Haydn și „D'amour l'ardente flamme” din „Damnațiunea lui Faust” de Berlioz), dar tălmăcirile au excelat prin delicatețea cântului cultivat, suav, visător, cu inflexiuni continui ale frazelor în legato, cu puține expansiuni. Până și avântul spaniol a venit domol, printre appoggiaturi și triluri fine. În general, lamento-urile duioase au reprezentat stilul preferat.

În program, au mai figurat aria de soprană a Susannei din „Nunta lui Figaro” de Mozart, alături de aria de mezzosoprană a lui Cherubino „Voi che sapete” (asociere în condițiile aceleiași culori vocale, ce nu a diferențiat caracterele celor două personaje), arie din „Adelson e Salvini”, crochiu bellinian pentru cavatina „Oh! quante volte!” din „I Capuleti e i Montecchi”), aria Desdemonei din „Otello” de Rossini, lieduri din ciclul „Venezia” de Reynaldo Hahn și o singulară „De España vengo” de Pablo Luna.

Discret, în nota serii, a fost acompaniamentul pianistului David Zobel.

Din nou, simfonice

Oaspete obișnuit al edițiilor anterioare, London Symphony Orchestra a revenit la București tot cu două programe diferite, de data aceasta sub bagheta italianului Gianandrea Noseda, un dirijor viguros și energic, cu gesturi largi, schematice, nu excesiv de spectaculoase, dar cu atenție majoră la ritmică. Rezultatele au fost pe măsura renumelui ansamblului.

A deschis prima seară cu Preludiul operei „Legenda despre orașul nevăzut Kitej” de Rimski-Korsakov, o partitură de dimensiunea unui poem simfonic. Atent la planuri, dirijorul a conferit cantabilitate temei principale, frumos dezvoltată la pachetul de coarde și acuratețe celei subsecvente, jucăușă, prin „lemnele” cu sunet cald. Într-adevăr, se poate vorbi pe de-a-ntregul despre un asemenea sunet, ca amprentă a orchestrei.

Concertul nr.2 în sol minor pentru pian și orchestră, op.16 de Prokofiev l-a avut drept solist pe Denis Matsuev, artist pe deplin stăpân peste o partitură de teribilă dificultate. Și dacă în prima parte și-a arătat forța în fața tubelor dezlănțuite, în cea de-a doua a luptat din greu cu sonoritățile instrumentiștilor în tutti. Vehemența adresării, impetuoșitatea, tehnica – în definitiv – i-au permis să izbândească.

Efluviile sonore dezlănțuite au fost dominante și în Simfonia a VI-a în si minor, op.54 de Șostakovici, în care remarcile merg către modelarea sonorității secțiunii de coarde, de la asprime la căldură în mișcarea I-a, la tăișul alămurilor care au secționat spațiul acustic în mișcarea secundă, până la turbulența finalului, absolut electrizant.

Pentru seara următoare, Noseda și simfoniștii de pe malurile Tamisei au ales un program care ar fi putut avea ca prim subtitlu „Imagini marine”, grație „Vox Maris, op.31” de Enescu și „Patru interludii marine și Passacaglia” din opera „Peter Grimes” de Britten. Noseda și-a demonstrat odată în plus finețea de peisagist, de colorist, descriptor de cadre picturale. Pentru poemul enescian, a primit un prețios sprijin din partea Corului Academic al Radio România (dirijor Ciprian Țuțu), mai puțin din partea celor doi vocaliști, tenorul Cosmin Ifrim și o soprană nenominalizată în programul de sală, componentă a corului, în intervenții palide.

Intercalate între cele două piese a fost „The Hidden Place – Locul ascuns”, ciclul de lieduri pentru soprană și orchestră de Iain Bell și scena finală a operei „Capriccio” de Richard Strauss, menite să o aducă din nou în fața publicului pe Diana Damrau, soprana pentru care Iain Bell, prezent în sală, scrisese opusul. A fost vorba de cele patru anotimpuri, spațiu temporal în care un cuplu de îndrăgostiți își duce viața. Imaginea sonoră a venit printr-un cânt silabic sau vocalizat, fără dificultăți, pe care Diana Damrau l-a parcurs cu puritate de sunet și sensibilitate interioară.

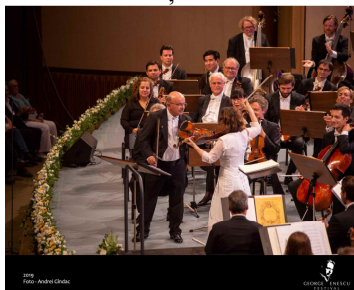
Pornită cu un discurs mângâietor al cornului, urmată de un crescendo dominat de partida de coarde, secvența straussiană a primit prin vocea sopranei (Contesa) declamații rostite cu știință, descrieri rafinate și pianissime ce au prefigurat în ultimele pagini sonoritățile vapoase ale orchestrei, violoncelele învăluitoare și atacurile ce pot friza perfecțiunea. Fără mare amploare, dar proaspătă, fără semne de uzură, vocea Dianei Damrau a arătat că posedă disciplina „Sprechgesang”-ului straussian.

Kirill Petrenko și
Filarmoniștii berlinezi

Kirill Petrenko
Patricia Kopatchinskaja

Laurențiu Dincă,
Patricia Kopatchinskaja

Celliștii Filarmonicii din Berlin

Diana Damrau,
Xavier de Maistre

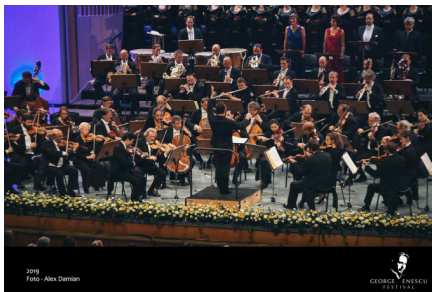
David Zobel,
Joyce DiDonato

Denis Matsuev

Kirill Petrenko

Orchestra, soliștii, corul în Simfonia
a IX-a

Gianandrea Noseda